

Oikeudellisia näkökulmia sijaissyntyttämiseen

ETENEn ja Suomen Lääkintäoikeuden ja -etiikan seura ry:n keskustelutilaisuus
16.12.2019

Riitta Burrell

Taustaa 1/3

- ▶ Laki hedelmöityshoidoista (1237/2006) kieltää sijaissyntyysjärjestelyt (lain 8 §:n 6 kohta)
- ▶ Lakialoite LA 23/2007 vp sijaissyntyksen sallimiseksi kumoamalla hedelmöityshoitolain 8 §:n 6 kohta; aloite raukesi
- ▶ ETENEn lausunnot 18.12.2000 (punaista valoa) ja 28.9.2011 (vihreää valoa); viimeksi mainittu oikeusministeriön pyynnöstä
- ▶ Oikeusministeriön arviomuistio sijaissyntyysjärjestelyistä (OM:n selvityksiä ja ohjeita 52/2012)
  - ▶ kolme sääntelyvaihtoehtoa: täyskiellon jatkaminen, ei-kaupallisen sijaissyntyksen salliminen rajoituksetta ja ei-kaupallisen sijaissyntyksen salliminen yksittäisissä tilanteissa

Taustaa 2/3

- ▶ Oikeusministeriön tiivistelmä arviomuistiosta annetuista lausunnoista (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 6/2013)
  - ▶ enemmistö (21/60) lausunnonantajasta kannatti sijaissyntytyksen sallimista yksittäisissä tilanteissa; toisaalta yhtä suuri osa lausunnonantajista (21/60) ei ottanut selkeää kantaa esitettyihin vaihtoehtoihin
  - ▶ seuraavaksi eniten kannatusta sai täyskiellon jatkaminen (13/60); sijaissyntytyksen rajoituksetonta sallimista kannatti yksi lausunnonantaja; kaupallista sijaissyntytystä ei kannattanut yksikään lausunnonantaja
- ▶ Oikeusministeriön tiedote 28.6.2013: "Oikeusministeriö ei tällä hallituskaudella ala valmistella lakimuutosta, joka sallisi sijaissyntytyksen käytön yhtenä vaihtoehtona lapsettomuuden hoidossa. Sijaissyntytykskysymys on hyvin monitahoinen ja siihen liittyy monia ristiriitaisia näkemyksiä, joita halutaan vielä punnita"

Taustaa 3/3

- ▶ Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelma 2019: "Selvitetään ei-kaupallisen sijaissyntytyksen salliminen lainsäädännössä erikseen määriteltävissä tapauksissa." (Oikeusvaltion kehittäminen, tavoite 2, vahvistetaan yhteiskunnan eheyttä)

Suomalaisten henkilöiden ulkomaiset sijaissyntytykset

- ▶ Ulkoministeriön tiedotteet vuosina 2013 ja 2019: "Suomen viranomaiset eivät suosittele sijaissyntytysjärjestelyihin ryhtymistä ulkomailla, sillä niihin liittyy monia riskejä ja epävarmuustekijöitä"
  - ▶ lapsen ja aiottujen vanhempien perheoikeudellisesta asemasta ei ole varmuutta
  - ▶ lapsen luovuttamista sijaissyntytäjältä aiotuille vanhemmille tai lapsen maahanpääsyä Suomeen ei voida taata
  - ▶ sijaissyntytyn psykologisia tai sosiaalisia vaikutuksia lapseen ei ole vielä juurikaan tutkittu
  - ▶ sijaissyntytjän taustasta, motiiveista ja vapaaehtoisuudesta järjestelyssä ei ole varmuutta
  - ▶ sijaissyntytjän ja lapsen tarvitsemasta terveydenhuollosta järjestelymaassa ei ole takeita, ja sijaissyntytjän ja lapsen fyysiseen terveyteen ja psykososiaaliseen tukeen liittyvät laiminlyönnit ovat mahdollisia

Suomalaisten henkilöiden ulkomaiset sijaissyntytykset

- ▶ Suomalaiset ovat hankkineet lapsia sijaissyntytysjärjestelyn avulla ainakin Intiasta, Kambodžasta, Filippiineiltä, Georgiasta, Ukrainasta, Venäjältä, Virosta, Yhdysvalloista ja Keniasta
- ▶ Sovellettava lainsäädäntö:
  - ▶ Isyyslain (11/2015) 52 § *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen*; 53 § *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistaminen*: Helsingin käräjäoikeus voi hakemuksesta vahvistaa, tunnustetaanko vieraassa valtiossa isyydestä annettu päätös Suomessa
  - ▶ Äitiyslain (253/2018) 45 § *Vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen*: ao. valtiossa asumista koskeva edellytys; lapsen syntymätodistus ei ole lain mukaan äitiyttä koskeva päätös (ks. KAA 3/2016, s. 45)

HelHO:2013:4

1/5

- ▶ A vaati hovioikeutta vahvistamaan, että Intian viranomaisen antama syntymätodistus, johon hänet oli merkitty huhtikuussa 2013 syntyneen lapsen isäksi, on isyydestä vieraassa valtiossa annettu päätös, joka tunnustetaan Suomessa
- ▶ Intialainen nainen oli osapuolten tekemän sopimuksen mukaisesti synnyttänyt A:n ja hänen aviopuolisonsa sukusoluista hedelmöitetystä alkiosta alkunsa saaneen lapsen, joka oli luovutettu A:lle ja hänen puolisolleen. Sijaissynnyttäjä ja hänen aviopuolisonsa olivat antaneet notaarin vahvistamat kirjalliset vakuutukset, joissa he olivat luopuneet kaikista oikeuksistaan lapseen A:n ja tämän puolison hyväksi
- ▶ Kaupalliset sijaissynnytyjärjestelyt ovat Intiassa sallittuja, ja maassa noudatetun käytännön mukaan tällaisen järjestelyn tuloksena syntyvän lapsen vanhemmiksi merkitään syntymätodistukseen hänen geneettiset vanhempansa, joita pidetään hänen vanhempinaan

HeHO:2013:4

2/5

- ▶ Ulkomaisen päätöksen voidaan katsoa olevan vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita sen vuoksi, että sijaissynnytys on Suomessa kielletty (*ordre public* -periaate)
- ▶ Sekä Suomen lainsäädännössä että kansainvälisesti on omaksuttu jyrkän kielteinen suhtautuminen sellaiseen adoptioon, joka tapahtuu korvausta vastaan
  - ▶ korvauksen maksamisella voitaisiin vaikuttaa epäasianmukaisesti adoptiosuostumuksen antajan tahdonmuodostukseen
  - ▶ lapsen myyminen esineellistää lasta ja loukkaa siten hänen ihmisarvoaan
- ▶ Korvausta vastaan tapahtuvaa sijaissynnytysjärjestelyä voidaan pitää ongelmallisena erityisesti sijaissynnyttäjän ihmisarvon näkökulmasta

HeHO:2013:4

3/5

- ▶ A ja hänen puolisonsa ovat ryhtyneet käyttämään sijaissyntytysjärjestelyä Intiassa kiertääkseen Suomessa voimassa olevaa tällaiset järjestelyt kieltävää lainsäädäntöä
- ▶ Hakemuksen hyväksyminen voisi osaltaan edistää sitä, että Suomessa asuvat henkilöt jatkossakin hakeutuvat ulkomaille käyttämään täällä kiellettyjä sijaissyntytysjärjestelyjä, kun taas hakemuksen hylkääminen voisi varsin tehokkaastikin estää ennalta tällaista menettelyä

HeHO:2013:4

4/5

- Sijaissyntyjälle maksettavaa korvausta ei ole aiheellista pitää lapsesta maksettavana vastikkeena, vaan kysymys on pikemminkin raskauden ja synnytyksen sijaissyntyjälle aiheuttamien kulujen, ansionmenetyksen ja aineettomien haittojen korvaamisesta sekä palkkiosta
- Lapsen oikeuksien sopimus
  - sopimusvaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaa, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempensa toimintaan (2 artiklan 2 kohta)
  - lapsella on syntymästään lähtien oikeus kansalaisuuteen sekä, mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan (7 artiklan 1 kohta)

HeHO:2013:4

5/5

- ▶ Päätöksen tunnustamatta jättäminen johtaisi syntyneen lapsen kannalta kestävämpään tilanteeseen
- ▶ Päätöslauselma: *hakemuksessa tarkoitettu syntymätodistus on isyydestä vieraassa valtiossa annettu päätös, joka tunnustetaan Suomessa*
- ▶ Toimivalta määritellä, mitä kielteisiä seuraamuksia Suomen lainsäädännön kiertämisestä on aiheellista määrätä siihen ryhtyneille henkilöille, kuuluu lainsäätäjälle
- ▶ Tapauksesta lähemmin Tuulikki Mikkola: Ordre public –periaatteen soveltamiskynnys: näkökohtia ulkomaisen sijaissyntytysjärjestelyn rajat ylittävistä oikeusvaikutuksista. Lakimies 7-8/2014

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen neuvoa-antava lausunto ECHR 132 (2019)

- ▶ Taustalla tapaus *Mennesson v. Ranska* (no. 65192/11): se, että maan viranomaiset kieltäytyivät tunnustamasta lasten ja heidän vanhempien välistä oikeussuhdetta tilanteessa, jossa lapset olivat saaneet alkunsa ulkomailla tehdystä sijaissynnytyjärjestelystä, loukkasi lasten oikeutta yksityiselämän suojaan
- ▶ Lausunnon lähtökohtana on lapsen edun ensisijaisuus
- ▶ Silloin kun lapsi on syntynyt ulkomaisen sijaissynnytyjärjestelyn seurauksena, lapsen oikeus yksityiselämän suojaan edellyttää, että kansallinen laki turvaa mahdollisuuden tunnustaa aiotun äidin oikeudellinen vanhemmuus
- ▶ Äitiyssuhde voidaan vahvistaa myös adoptiolla

Sijaissyntyys kielletty	Sijaissyntyys sallittu	Ei sääntelyä
Itävalta	Belgia (A)	Andorra
Kroatia	Kypros (A)	Bosnia ja Herzegovina
Tanska	Portugali (A)	Irlanti
Suomi	Georgia (A + K)	San Marino
Ranska	Kreikka (A)	Alankomaat (A)
Saksa	Luxemburg (A + K)	Tšekki (A)
Unkari	Valko-Venäjä (A + K)	
Islanti	Romania (A)	
Liettua	Venäjä (A + K)	
Montenegro	Ukraina (A)	
Italia	Yhdistynyt kuningaskunta (A)	
Espanja		
Ruotsi		
Sveitsi		
Turkki		
Norja		

Lähde: Euroopan neuvoston bioetiikkakomitea DH-BIO/INF (2016) 4 Addendum, Strasbourg 1.10.2019

A = altruistinen sijaissyntyys

K = kaupallinen sijaissyntyys

Hedelmöityshoitolain muuttaminen?

- ▶ Säntely hedelmöityshoitolakiin: yhteismitallisuus/johdonmukaisuus nykyisen säntelyn kanssa?
  - ▶ Hedelmöityshoitolain mukaan hedelmöityshoitoja voidaan antaa muillekin kuin heteropareille ja muistakin kuin lääketieteellisistä syistä: yhdenvertaisuus
  - ▶ vrt. sairaanhoitopiirien johtajaylilääkärien määräys vuonna 2015, jonka mukaan julkisella sektorilla hoidetaan vain lääketieteellisistä syistä johtuvaa lapsettomuutta
  - ▶ Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kielsi vuonna 2016 johtajaylilääkäreitä jatkamasta syrjintää sakon uhalla
  - ▶ johtajaylilääkärit valittivat lautakunnan päätöksestä hallinto-oikeuteen; osa on valittanut edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen
- ▶ Hedelmöityshoitolakiin menettelysäännökset sijaissynnytystilanteita varten (vrt. kudoslain ja -asetuksen säntely elimen tai kudoksen irrottamisesta elävältä luovuttajalta)
- ▶ Erityisesti sukupuolivaikutusten arviointi tärkeää, esimerkiksi: edistääkö vai heikentääkö ehdotus naisten ja miesten välistä tasa-arvoa? Vaikuttaako ehdotus naisten ja miesten välisen tasa-arvon toteutumiseen pidemmällä aikavälillä? Onko ehdotuksella kumuloituvia vaikutuksia? Ovatko vaikutukset osa laajempaa vaikutusketjua tai -verkkoa?